

kejši nasprotnik, kot je bil patriarh sam (proti temu se je moral bojevati Piran), vendar je bil Piran tako po številu prebivalstva kakor po gospodarskem potencialu veliko močnejši od Izole, ki je morala vzdržati tudi pritisk obeh sosednjih občin. Zato je bil njen uspeh za tisto dobo še toliko pomembnejši.

OPOMBE

1. Mestni arhiv v Trstu. Fasc. 3. E 1/12° in Codice diplomatico istriano pod letom 1253. Kand-

lerjev zapis ima precej napak. — 2. CDL. Listina iz leta 1031 in AeM III. str. 357. — 3. CDI. Listina 1273—1274. — 4. CDI. pod letom 1175. — 5. CDI pod letom 1189. — 6. CDI pod letom 1220. — 7. CDI. Listina 19. oktobra 1225 — 8. CDI. Listina 16. januarja 1260 omenja poleg drugega tudi doseženi sporazum in pa podestata Johannesa. — 9. CDI. Listina 16. januarja 1260. — 10. Kakor v op. 7. — 11. AeM zv. IV. 1888. L. Morteani: Isola e i suoi statuti. In AeM. zv. V. 1889. L. Morteani kot dodatek k istemu delu na str. 198 in nasl. Dokumenti 1346, 1382, 1384, 1394, 1401 in 1511.

SKLADI KRANJSKEGA DEŽELNEGA PREMOŽENJA

JELKA MELIK

V članku Kranjske deželne finance 1861 — 1918 (Kronika 1973, št. 3) sem govorila za čas od obnove ustavnega življenja pa do začetka prve svetovne vojne o premoženju kranjske dežele, o deželnih dohodkih in izdatkih, o deželnih prikladah na davke, o samostojnih deželnih nakladah, državnih prispevkih in podporah, o posojilih in delitvi deželnega premoženja na fonde ali sklade (takrat imenovane zaklade).

Skladov je bilo veliko; podrobneje sem opisala le glavnega, tako imenovani deželni sklad; ostale pa sem večinoma samo naštel. Na tem mestu bi želela prikazati nekaj pomembnejših skladov: sklade dobrodelnih zavodov, sklad prisilne delavnice, gledališki sklad, muzejski sklad in sklad kmetijske šole na Slapu in Grmu.

ZAKLADI DOBRODELNIH ZAVODOV

Zakladi dobrodelnih zavodov so bili: bolnišnični, norišnični, porodnišnični in najdenišnični. Izdatki posameznih skladov so bili zelo različni. Najvišje je imel bolnišnični sklad: med izdatki so bili najvišji za režijo, plače zdravnikom in drugim uslužbenecem. Stroški norišničnega zaklada so bili nekaj manjši. Največji del med njimi so predstavljali stroški oskrbovanja, manjšega paplače in podobno. Zelo majhne izdatke sta imela porodnišnični in najdenišnični sklad. Pri prvem so bili daleč na prvem mestu stroški režije, pri drugem pa izdatki za oskrbovanje v tujih najdenišnicah. Dohodki vseh skladov so v primerjavi s stroški bili zelo majhni, največ od povračil oskrbovalnih stroškov. Proračuni za vsakih deset let nam kažejo naslednjo sliko:

Bolnišnični sklad

	1874	1884	1894	1904	1914
Izdatki	50257 gld	62767 gld	328959 gld	307518 K	499656 K
Dohodki	50410 gld	9748 gld	36655 gld	131384 K	237609 K

Norišnični sklad

Izdatki	13406 gld	41694 gld	71700 gld	204539 K	177910 K
Dohodki	1942 gld	7374 gld	11355 gld	33491 K	31989 K

Najdenišnični sklad

Izdatki	32393 gld	8017 gld	3748 gld	11943 K
Dohodki	3805 gld	358 gld	348 gld	662 K

Porodnišnični sklad

Izdatki	5330 gld	4858 gld	5819 gld	26719 K
Dohodki	300 gld	805 gld	831 gld	3061 K

Poslopje deželne bolnišnice v Ljubljani je bil nekdanj diskalceatski samostan, leta 1787 spremenjen v bolnišnico. Po sklepu seje deželnega zbora 20. januarja 1863 je bila v bolnišnici opravljena dozidava. Stroški z notranjimi preureditvami, ki so zaradi tega postale potrebne, so znašali približno 23.000 gld.¹ V letu 1867 potrebne preureditve in prenovitve so stale 9000 gld.² Leta 1873 se je v najeto Dedekovo hišo na Poljanah, ki jo je uporabljala dotlej norišnica, preselil del bolnišnice: kožni in kužni oddelek, po letu 1890 pa so bili tu le kozavi bolniki.³ Leta 1876 je prišla ta Dedekova hiša na dražbo in jo je kupila dežela za 6400 gld.⁴ Še nekaj novega prostora je dobila bolnišnica v začetku osemdesetih let s preureditvijo stare norišnice.⁵ Poročilo deželnega odbora leta 1887 pa je za bolnišnico ugotavljalo: »Ta bolnica ima dva velika nedostatka, ki sta z modernimi pojmi o leži in osnovi bolnic v protislovju, namreč 1., da stoji v sredini mesta ob naj bolj obljude in najživahnejši prometni cesti in 2., da za zdanje namene ni bila sezidana, temveč le pozneje prestrojena.«⁶ Leta 1890 se je začela graditi nova bolnišnica. 16. oktobra 1895 je bilo »slovesno blagoslovljenje nove deželne bolnice in bolnišnične cerkve v Udmatu.«⁷ Vendar je bila bolnišnica popolnoma dokončana šele konec devetdesetih let. Stroški so znašali približno 720.000 gld. Pokrili so se z izkupičkom za prodajo stare bolnišnice in Dedekove hiše (128.000 gld), s prispevkom ljubljanske mestne občine (36.000 gld), Kranjske hranilnice (160.000 gld), ostanek pa iz deželnega zaklada.⁸

Norišnica je imela svoje prostore zraven stare bolnišnice v posebni hiši. Prostori tu niso zadostovali, zato je imela del svojih bolnikov najprej v najeti Dedekovi hiši na Poljanah, potem pa v poslopiju prisilne delavnice. Nova norišnica je bila vedno bolj potrebna. V šestdesetih letih je cesar naklonil za zgradbo nove norišnice Kranjske pripadajočo tangento 5. državne loterije v znesku 35.000 gld.⁹ Ta in drugi doneski so se zbirali v noriščno-stavbenem zakladu. Leta 1875 je bilo kupljeno od V. Krisperja posestvo Zverinjak na Studencu za 57.370 gld, polovica s pomočjo obveznic noriščno-stavbenega zaklada.¹⁰ 3. januarja 1881 je bila otvoritev nove deželne norišnice na Studencu. Stala je 79.828 gld.¹¹ V novo norišnico so prišli vsi bolniki iz stare norišnice in iz oddelka v prisilni delavnici. Leta 1889 sta se zgradila še dva nova oddelka in leta 1899 so spet potekala prezidavanja. Stroški prve gradnje so bili 69.407 gld, stroški druge pa 91.000 K.¹²

Pred prvo svetovno vojno sta bili bolnišnica in norišnica potrebni ponovnih izpopolnitev in sprememb. Število bolnikov je bilo vse večje. »Ko se je bolnica otvorila, je bilo sprejetih okoli 4000 bolnikov na leto, lantsko leto že 10.000. Ker je poleg tega v posameznih strokah tudi naraščala medicinska veda in zahtevala novih prostorov, se pomnožilo zdravniško in strežajsko osebje poleg uradnikov upraviteljstva, je umevno, da so postali posamezni prostori polagoma pretesni. ... Število umobolnih je od leta do leta naraščalo. Danes se morejo radi pomankanja prostorov sprejemati le bolj nujni slučajji. ... Sedaj je v blaznici na Studencu okoli 240 bolnikov, prostora pa le za 180 do 190. Razmere se popisati ne dajo, človek jih mora sam videti. Trpi pa tudi osebje in se je le čuditi, da toliko časa zdrži. Na higijeno ni mogoče imeti nobenih ozirov«,¹³ so poročali v januarju 1910. Tega leta je deželni odbor po naročilu deželnega zbora sestavil celotni program za asanacijo deželnih dobrodelnih zavodov. Prva dela so se oddala že maja leta 1911.¹⁴

Dotaknem naj se še najdenišnice in porodnišnice. Oktobra 1869 je deželni odbor v svojem poročilu ugotovil: »z ozirom tedaj, 1. na nezmogljive stroške, po katerih je dežela Kranjska za najdenice prizadeta, ki bode po natančnem preračunu v desetih letih, to je od leta 1859 do leta 1869 za najdenice plačala 198.623 gld 41 1/2 kr — in, 2. z ozirom na dopis iz Linca, da po odpravi najdenišnice niso nastali nikakoršnji škodljivi nasledki, kaže se preočito živa potreba, da se odstrani najdenišnica tudi pri nas. ... S tem pa, da se odpravi najdenišnica, se ne gre na to, da bi se odstranila tudi porodnišnica. Porodnišnica mora obstati, ker je potrebna tako kakor iz drugih ozirov bolnišnica, da namreč noseče ženske imajo pribežališče, v katerem morejo poroditi in da se vzdrži učilnica za babice, kajti ta je vrh tega, da se ohrani zaklad najdenišnice ... edini pogoji, katerega se ... držati mora deželni zastop.«¹⁵ Leta 1870 je sklenil deželni zbor, da se najdenišnica odpravi.¹⁶

PRISILNA DELAVNICA

Prisilna delavnica je bila ustanovljena leta 1847. Stala je ob Ljubljani na Poljanah. Od ustanovitve do leta 1866 jo je upravljala c. kr. deželna provincialna vlada, v tem letu pa jo je prevzela dežela.¹⁷ Večji dohodki tega fonda so bili dohodki delavnicega zavoda in zaslužki prisilnih delavcev ter povračila stroškov za oskrbovanje.

Izdatki pa: plače uradnikov, zdravnikov in paznikov, oskrbovanje prisilnih delavcev, potrebščine za »fabriko« in drugi manjši. Potrebe prisilne delavnice so naraščale in skoraj vsako leto so zgradili kaj novega. Večje denarne stroške je zahtevala leta 1887 zgrajena perilnica in sušilnica — 10.228 gld, leta 1888 novo poslopje za zavodove obrate — 37.695 gld, kovačnica in »vozarna« ter za te nove zgradbe dokupljen svet — 9.915 gld, leta 1891 posebna stanovanja za 16 pazniških rodbin — 20.153 gld in leta 1895 popravila po potresu 7.287 gld. Leta 1895 je za razširitev in prezidavanja prisilne delavnice prispevala država 25.000 gld. Ko je dežela prevzela prisilno delavnico, so prihajali tja le moški, ženske pa so že od leta 1855 oddajali v žensko prisilno delavnico v Lankowitzu v nemškem delu Štajerske.

Ženski oddelek je bil uveden v ljubljanski prisilni delavnici za kratek čas, ker so po letu 1871 izpraznili nekaj prostorov šta-

jerski prisilni delavci. Že leta 1873 je bil ženski oddelek odpravljen in ženske so se zopet oddajale v »pokorivnico« v Lankowitzu. V izpraznjene prostore se je vselila norišnična »podružnica«, ker je bilo v glavni norišnici premalo prostora. Istega leta je bil na zahtevo deželne vlade zaradi novega zakona napravljen poseben oddelek za mlade »malopridneže«.¹⁸

Ko je bila leta 1881 sezidana nova norišnica na Studencu, se je oddelek norišnice na zavodu odpravil in v del izpraznjenih prostorov so nastanili oddelek za mlade prestopnike.¹⁹ Po sklepu deželnega zbora 1909 je deželni odbor preuredil ta oddelek v »posebno vzgajališče za zanemarjeno mladino«. Leta 1910 je bil sprejet predlog finančnega odseka, da se bolniki iz »blaznice — hiralnice« premestijo v prisilno delavnico.²⁰

Primeri stroškov in dohodkov zaklada prisilne delavnice iz objav proračunov:

	1874	1884	1894	1904	1914
Celotni izdatki	39507 gld	56688 gld	88709 gld	233030 K	171340 K
Celotni dohodki	28305 gld	50546 gld	89198 gld	227464 K	130412 K

GLEDALIŠKI ZAKLAD

Gledališkemu fondu so pripadale poleg gledališkega poslopja še tri hiše: reduta na vogalu takratne Florijanske ulice in Starega trga ter sosednji hiši št. 4 in 6 v Florijanski ulici. Konskripcijske številke vseh treh hiš so bile 136, 137 in 138. Reduta in sosednji hiši so bile dodeljene gledališkemu zakladu po napoleonskih vojnah.²¹ Hiši v Florijanski ulici so dajali v najem. V redutni dvorani je sklenil deželni zbor 26. februarja 1867 imeti svoje prihodnje zasedanje.²² Tudi za vse druge deželnemu zboru potrebne stranske sobe so našli prostora v reduti. Pritlične prostore je imel do 1881 v najemu mapni arhiv, nato pa štirirazredna mestna dekliška šola, ki je bila dotlej v prvem in drugem nadstropju. Prostori v drugem nadstropju so se zdaj oddali v najem kot stanovanja.²³ Po sklepu deželnega zbora 1897 so vsa tri poslopja prodali ljubljanski mestni občini za 27.000 gld.²⁴

Staro stanovsko gledališče na Kongresnem trgu je bilo zgrajeno 1765, leta 1846 pa prezidano in prenovljeno. Imelo je 69 lož.²⁵ Kasneje je 13 lož imela dežela, skoraj vse ostale pa so bile v posesti zasebnikov. »Ta posest pa se je tako zvrševala, da so zauzimali lastniki pri predstavah brezplačno svoje predeljene sedeže v gledišči ali pa so jih pre-

puščali za manj ali dalj časa tudi drugim. Omejena je bila ta posest po tem, da so lastniki posluživši se svojih lož, zamogli v njih zauzimatii svoje sedeže in to le takrat, ko so se vršile v gledišču javne predstave, in da so jim bile lože pristopne le proti glediški vstopnini. Vsa ta omejitev brani da bi iz tega nastala pravica, ki bi bila normirana v občnem državljskem zakonu«.²⁶

Leta 1882 in 1883 so z raznimi prezidavami gledališče zavarovali pred ognjem. Leta 1887 pa je gledališče vendarle pogorelo. Treba je bilo postaviti novo. Samo poslopje naj bi stalo 190.000 gld, a je bila ta vsota kasneje prekoračena.²⁷ K stroškom je prispevala Kranjska hranilnica 20.000 gld, mestna občina 22.500 gld.²⁸ Razen tega je dežela vzela posojilo 100.000 gld pri Mestni hranilnici ljubljanski in zastavila zanj deželno hišo v Salendrovi ulici 3, imenovano Pogačnikovo.²⁹ Zemljišče so dobili za 35.000 gld od Emerika Mayerja, ki je prodal vilo, stavbno in vrtno parcelo ob takratni Tržaški cesti (katastrska občina Spodnja Šiška).³⁰ Poleti 1890 so gledališče začeli graditi. Dograjeno je bilo 1892 in jeseni so se že začele predstave.³¹ Lože so oddajali posebej za slovenske in posebej za nemške predstave. Na dražbi, ki jo je razpisal deželni odbor za prvo leto 1892/93, so

dobili 13.229 gld, od tega za slovenske predstave 3467 gld, za nemške pa 9762 gld.³²

Dohodki gledališkega zaklada so bili majhni. Predvsem so bile to najemnine gledaliških lož in redutnega poslopja s sosednjima hišama. Glavni stroški so bili plače uslužbencev, stroški za vzdrževanje poslopij in

inventarja ter davki za stavbe in drugi manjši izdatki. Vsako leto je deželni zbor dajal podpore za slovenske in nemške predstave. Pregled izdatkov in dohodkov gledališkega zaklada po proračunih vsakih deset let daje naslednjo sliko:

	1874	1884	1894	1904	1914
celotni izdatki	6419 gld	3024 gld	15655 gld	22222 K	21326 K
celotni dohodki	2515 gld	3047 gld	15700 gld	12050 K	100 K

MUZEJSKI ZAKLAD

Dohodki in izdatki tega zaklada niso bili veliki. Iz tega zaklada so dajali za plače, muzejske naprave in inventar ter razne druge stvari. Dohodki pa so bili: nekaj malega obresti, nekaj doneski dežele, vstopnine in drugi drobni prejemki.

Muzej je imel sprva svoje prostore v pritličju licejskega poslopja in v gimnazijski kapeli v prvem nadstropju. Po odselitvi realke je dobil še sobo poleg stanovanja muzejskega »varuha«. ³³ Pritlični prostori so bili vlažni in temačni. Razen tega je bilo za muzejske zbirke premalo prostora; novih predmetov sploh niso mogli razstavljati. Spravljali so jih začasno v stanovanje muzejskega »varuha« in v nekdanji realki in učilnici. »Bilo je zatorej res blago domoljubno mišljenje in dokaz, kako se prav umeva svrha deželnega muzeja, ko je ukrenila kranjska hranilnica povodom obiteljske svečanosti v Najvišji cesarske hiši, od narodov avstrijskih soglasno veselo pozdravljene poroke Njega ces. visokosti presvetlega cesarjeviča Rudolfa s presvetlo cesaričino Štefanijo Belgijsko, v občnem zboru 3. dne majnika meseca 1881. leta po poročilu hranilničnega kuratorja dra. Jožefa Supana: da v slučajih, ako se dežela Kranjska najkasneje do 1890. leta dejansko poprime zidanja lastnega muzejskega poslopja in ako se dobode Najvišje privoljenje, da se sme imenovati ta zavod Rudolfinum, hranilnica prevzame polovico stroškov za nakup stavbišča, za postavljanje poslopja in takisto tudi za notranjo opravo v najvišji skupnej vsoti 100.000 gld na račun svojega rezervnega zaklada. Kranjski deželni zbor je tej visokodušni ponudbi s sklepom v seji 19. dne oktobra meseca 1881. leta ustregel, privolilši še dalje potrebno novčno pripomoč iz pričakovane vsote za licejsko poslopje, katero se ima prodati po-

učnemu eraru in iz muzejskega ter deželnega zaklada« (iz ustavnega pisma, ki se je vložilo v temeljni kamen).³⁴ 9. marca 1883 je bila sklenjena s Kranjsko stavbeno družbo pogodba o nakupu zemljišča (približno 17.000 gld) in junija istega leta se je novi muzej začel graditi.³⁵ »Vročje zaželjeni čas je došel, slovesno sprejela je svojega rodnega vladarja prezvesta Kranjska dežela, stopil je v praznično olepšano mesto Emono, med burnim veseljem stanovništva in kot ne malo znamenje cesarske milosti smatra deželni zastop, da je Nj. ces. in kralj. apostolsko Veličanstvo cesar Fran Josip I.—14. dan julija meseca 1883. leta blagovolil temu novemu deželnemu zavodu z zidarsko ometačo in z udarcem kladiva podeliti cesarski blagoslov«.

Slovesna otvoritev deželnega muzeja je bila 2. decembra 1888 ob slavnosti 40-letnega vladanja cesarja Franca Jožefa I. Stroški za »Rudolfinum« so znašali približno 260.000 gld. K tej vsoti je prispevala Kranjska hranilnica 30.000 gld več kot prvotno obljubljenih 100.000 gld, torej 130.000 gld, izkupiček od prodaje liceja je znašal 40.000 gld, donesek deželnega zaklada 30.000, prostovoljni prispevki s prispevkom mestne občine 8.441, iz muzejskega zaklada 31.082 in pri zasebnikih naložene glavnice muzejskega zaklada 3.410 gld. Ostale stroške je pokrila deželni zaklad s pogojem, da jih muzejski zaklad kasneje vrne iz svojih dohodkov.³⁶

Veliko premoženje je dobil muzejski zaklad, ko je leta 1885 umrl Viktor Smole postavil v oporoki deželni muzej za svojega glavnega dediča z omejitvijo, da ima njegova sestra Balbina Smole do smrti pravico užitka vse zapuščine. Skupno premoženje je bilo vredno 95.759 gld in 95 kr.³⁷

Primeri stroškov in dohodkov muzejskega zaklada po proračunih.

	1874	1894	1904	1914
Celotni stroški	1413 gld	6069 gld	14616 K	47242 K
Celotni dohodki	1567 gld	6069 gld	556 K	9467 K

ZAKLAD KMETIJSKE ŠOLE NA SLAPU IN GRMU

Dvoletna šola za sadje- in vinorejo na Slapu pri Vipavi je nastala na posestvu grofa Karla Lanthierija po sklepu deželnega zbora 6. decembra 1872. Septembra 1873 se je po nekaterih popravilih na posestvu na šoli začel pouk.³⁸ Šola je »mnogo koristnega dela za slovensko kmetijstvo opravila ne le z rednim poukom mladih kmečkih sinov, ampak zlasti s številnimi nedeljskimi tečaji za kmečke ljudi sploh in s tečaji za ljudskošolske učitelje, da bi ti postali vodniki in glasniki gospodarskega napredka na slovenski zemlji.«³⁹

Zaradi nerodne lege na meji Kranjske, podobne šole v bližnji Gorici in slabih prometnih zvez je bila šola na Slapu slabo obiskovana. Razen tega je bil za splošne potrebe kranjske dežele pouk preozek. Poučevali so v glavnem le sadjarstvo in vinogradništvo s kletarstvom. 14. oktobra 1884 je deželni zbor sklenil preseliti šolo s Slapa na Dolenjsko, poiskati in kupiti zanjo pripraven prostor. 23. januarja 1886 je deželni zbor sklenil kupiti graščinsko posestvo Grm pri Novem mestu. Njegov lastnik je bil Anton

Vincenc Smola. Kupna pogodba je bila sklenjena 8. marca 1886. Posestvo je stalo 30.442,50 gld, najnujnejša preureditev gradu, nakup inventarja, učil in živine pa okrog 25.000 gld. Oktobra 1886 se je šola selila s Slapa na Grm, 18. novembra 1886 pa je bila slovesna otvoritev nove šole.⁴⁰

Šola se je imenovala vinarska, sadjarska in poljedelska šola, pozneje pa kmetijska šola. Pouk je bil obširnejši kot na Slapu. Poleg redne dvoletne šole so bili skoraj vsako leto redni tečaji za osnovnošolske učitelje in drugi strokovni tečaji. Leta 1909 se je pouk bistveno preuredil in skrajšal na eno leto.⁴¹ Vsako leto so popravljali prej zanemarjeni in zapuščeni grad.

Dohodki in stroški zaklada šole na Slapu oziroma Grmu so bili v začetku majhni, z leti pa so dokaj narasli. Sprva so se proračuni vodili za šolo in gospodarstvo skupaj, pozneje pa so to ločili. Med dohodki zaklada so bili doneski posestva ter državne (sprva 2.000 gld, pozneje 2.400 gld in 8.000 K) podpore ter prispevki deželno-kulturnega zaklada. Izdatki so bili predvsem za plače in režijo. Naslednja preglednica naj pokaže proračunske izdatke in dohodke:

	1974	1884	1894	1904	1914
Celotni stroški	5443 gld	7390 gld	14409 gld	33509 K	62778 K
Celotni dohodki	5420 gld	6080 gld	11740 gld	21620 K	22390 K

OPOMBE

1. Obravnave kranjskega deželnega zbora 2, 4. seja, str. 56; Obr. 3, 2. seja, str. 5. — 2. Obr. 8, str. 531. — 3. Obr. 27, priloge str. 396; Obr. 31, letno poročilo str. 154. — 4. Obr. 18, priloge str. 79. — 5. Obr. 21, priloga 18. — 6. Obr. 27, priloge str. 395. — 7. Obr. 37, letno poročilo str. 216. — 8. Obr. 41, priloga 37. — 9. Obr. 3, 2. seja, str. 5. — 10. Obr. 17, priloga 7. — 11. Obr. 22, letno poročilo str. 110. — 12. Obr. 31, priloga 43; Obr. 47, dod. II, priloga 223. — 13. Obr. 47, dod. II, priloga 223. — 14. Obr. 48, I. del, priloga 53. — 15. Obr. 9, priloga 74. — 16. Obr. 13, priloge str. 408. — 17. Metod Dolenc: »Usoda« ljubljanske prisilne delavnice, Kronika slovenskih mest, IV, 1937, str. 72—76. — 18. Obr. 14, priloge str. 368. — 19. Obr.

22, letno poročilo str. 128. — 20. Obr. 47, prioge str. 883. — 21. Dzimski: Laibach und seine Umgebungen, Laibach 1860, str. 65 ss. — 22. Obr. 8, letno poročilo str. 36. — 23. Obr. 22, letno poročilo str. 128; Obr. 23, priloge str. 108. — 24. Obr. 39, letno poročilo str. 6. — 25. A. Trstenjak: Slovensko gledališče, Ljubljana 1892. — 26. Obr. 29, priloga 68. — 27. Obr. 29, priloga 68. — 28. Obr. 31, priloga 35. — 29. Obr. 32, letno poročilo str. 10. — 30. Obr. 31, priloga 35. — 31. Obr. 33, str. 93. — 32. Obr. 33, str. 92. — 33. Obr. 21, priloga 34. — 34. Obr. 23, priloge str. 219, 220. — 35. Obr. 23, priloga 36. — 36. Obr. 27, priloga 86. — 37. Obr. 25, priloga 18. — 38. Obr. 14, letno poročilo str. 372. — 39. Petdeset let kmetijske šole na Grmu, Novo mesto 1936, str. 27. — 40. Prav tam str. 28. — 41. Prav tam str. 66.